

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΑΝΑΔΟΧΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΠΟΥ ΜΕΤΑΦΕΡΕΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ;^{**}

Κωνσταντίνος Τερζόπουλος*

Εισαγωγή

Η βιβλιογραφία και έρευνα για την αναδοχή στην Ελλάδα είναι περιορισμένη. Οι μόνες σχετικές βιβλιογραφικές πηγές είναι η «Κοινωνική Εργασία στην Υιοθεσία και Αναδοχή» (1989) από τους Τρισελιώτη και Κουσίδου, καθώς και άρθρα δημοσιευμένα στα περιοδικά «Κοινωνική Εργασία» και «Εκλογή». Εκτός από βιβλιογραφικές και εμπειρικές έρευνες σπουδαστών των Τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας των ΤΕΙ, δεν υπάρχουν εκτεταμένες ερευνητικές προσπάθειες για την αναδοχή από κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς. Συνεπώς, η βιβλιογραφία και η έρευνα για την αναδοχή στην Ελλάδα δεν έχει αναπτυχθεί, ιδιαίτερα αν συγκριθεί με σχετικές προσπάθειες άλλων χωρών.

Συγκριτική μελέτη βιβλιογραφίας για την αναδοχή σε διεθνές επίπεδο

Η μελέτη βιβλιογραφικού και ερευνητικού υλικού για την αναδοχή υποδεικνύει ιστορικά και πολιτισμικά επηρεασμένες κοινωνικές δομές και στάσεις (social constructions and attitudes) για τα ανάδοχα παιδιά. Σχεδόν όλο το υλικό που έχει εξεταστεί μεταφέρει στον αναγνώστη κοινωνικές αντιλήψεις, αξίες, κανόνες της εκάστοτε χώρας και κοινότητας. Για το λόγο αυτό η κοινωνική θέση (social status) του ανάδοχου παιδιού επηρεάζει τον τρόπο διεξαγωγής σχετικών ερευνών. Η πλειονότητα των ερευνών διερευνούν την αναδοχή, χωρίς να συμπεριλαμβάνουν στις μεθόδους τους τα ανάδοχα παιδιά ως φορείς παροχής δεδομένων (data).

Αντί αυτών, κοινωνικοί λειτουργοί, ανάδοχοι και βιολογικοί γονείς αξιοποιούνται ως το πιο βασικό target group.

Έτσι, οι άμεσοι καταναλωτές των υπηρεσιών αναδοχής, τα παιδιά, αποκλείονται ολότελα ή μερικώς. Μερικώς, γιατί η άμεση συνεργασία με παιδιά έχει συμπεριληφθεί ως ένα μικρό ποιοτικό (qualitative) τμήμα εκτεταμένων ποσοτικών (quantitative) ερευνών.

Ο Kelly (2000, 63), παρέχοντας την πιο πρόσφατη αναθεώρηση ερευνών για την αναδοχή, διακρίνει τις ερευνητικές προσπάθειες σε «τρέχουσας πρακτικής» (current practice) και «παρακολούθησης της πορείας» (follow up).

* Κοινωνικός Λειτουργός, MA in Social Welfare Studies (University of Sussex), Υποψήφιος Διδάκτωρ Κοινωνικής Εργασίας.

** Το παρόν άρθρο αποτελεί μέρος διδακτορικής διατριβής με θέμα: «Η φωνή του ανάδοχου παιδιού στην Ελλάδα: Ποια είναι τα μηνύματα για την πρακτική της ανάδοχης φροντίδας;» (σε εξέλιξη) (Οκτώβριος, 2000).

Οι πρώτες διεξάγονται κατά τη διάρκεια της ανάδοχης τοποθέτησης, ενώ οι δεύτερες μετά από ένα μακρύ χρονικά διάστημα, όταν οι χρήστες είναι πλέον ενήλικες. Ωστόσο, δεν κάνει καμία αναφορά για την ύπαρξη ερευνών που να εστιάζουν στα ανάδοχα παιδιά ως καταναλωτές υπηρεσιών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, δεν είναι δύσκολο να αντιληφθούμε τους λόγους, για τους οποίους οι περισσότερες έρευνες με έμφαση στην κατανάλωση υπηρεσιών έχουν συντελεστεί στην Αγγλία και τις Η.Π.Α. Οι χώρες αυτές έχουν μια διακεκριμένη ιστορία ριζοσπαστικών κοινωνικών κινημάτων και δημόσιου διαλόγου σε θέματα όπως η ισότητα των δύο φύλων, οι φυλετικές διακρίσεις, τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών, κ.λπ. Ιδιαίτερα, τα κινήματα που προασπίζονται τα δικαιώματα του παιδιού, έχουν επηρεάσει τους ακαδημαϊκούς και κυβερνητικούς κύκλους ώστε να ασχοληθούν επισταμένα με την αναδοχή, λαμβάνοντας μια παιδοκεντρική στάση.

Στην Αυστραλία, έχουν εξεταστεί οι συνέπειες της μακροπρόθεσμης αναδοχής και η επιστράτευση ανάδοχων γονέων. Στον Καναδά υπάρχει ερευνητικό ενδιαφέρον για την επανένωση της βιολογικής οικογένειας και για τις υπηρεσίες μετά τη λήξη της αναδοχής (aftercare), για την «εγκλείουσα» αναδοχή και για την προστασία των παιδιών από ανάδοχους γονείς που κακοποιούν. Σύμφωνα με τον Corbillon (1997, 1993), παρά το περιορισμένο ακαδημαϊκό ενδιαφέρον στη Γαλλία, έχουν διερευνηθεί πρακτικά θέματα, όπως η προσέλευση και επιλογή ανάδοχων γονέων, οι επαγγελματικές σχέσεις και οι σχέσεις αναδόχων και βιολογικών οικογενειών, η οργανωτική διάσταση της αναδοχής. Στη Γερμανία, έχουν εξεταστεί θέματα ανάπτυξης του ανάδοχου παιδιού και οι αποτυχημένες τοποθετήσεις.

Συγκριτικά με αυτές τις χώρες, η Ελλάδα παρουσιάζει ελάχιστο ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς έχει εκδοθεί μόνο μία έρευνα την τελευταία δεκαετία. Ο Κακκουρός (1996), προσπάθησε να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά και προβλήματα της αναδοχής στην Ελλάδα, εξετάζοντας 293 περιπτώσεις του ΠΙΚΠΑ. Ως κύριες μεθόδους συλλογής υλικού, χρησιμοποίησε την ανάλυση εκθέσεων και αρχείων, συνεντεύξεις με κοινωνικούς λειτουργούς και ανάδοχους γονείς. Από τα κυριότερα πορίσματά του, είναι ότι η ελληνική αναδοχή δεν πληροί όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την παροχή μιας ποιοτικής υπηρεσίας σε παιδιά που χρήζουν περίθαλψης και προστασίας. Η πλειονότητα των τοποθετήσεων είναι μακροπρόθεσμες ή αορίστου διάρκειας και γίνονται χωρίς προγραμματισμό. Οι βιολογικοί γονείς αποκλείονται απ' όλες τις διαδικασίες. Το γεγονός αυτό προσδίδει στην αναδοχή το χαρακτηριστικό της υποκατάστασης της βιολογικής οικογένειας και όχι της υποστήριξής της. Ωστόσο, καμιά προσοχή δεν δόθηκε στις απόψεις των ανάδοχων παιδιών με αποτέλεσμα, οι άμεσοι χρήστες και καταναλωτές να αποκλειστούν και να μην μπορούν να επηρεάσουν τα πορίσματα της έρευνας.

Ηνωμένο Βασίλειο

Επανερχόμενοι πάλι στο θέμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο status του ανάδοχου παιδιού και στο βαθμό παιδοκεντρικότητας των ερευνών, η Αγγλία προσφέρει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Ο χρόνος διεξαγωγής των ερευνών και το αντίστοιχο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο φαίνεται να επηρεάζουν τα πρότυπα της ερευνητικής μεθοδολογίας.

Συνεπώς, όλες οι έρευνες που έχουν συντελεστεί μέσα στο βρετανικό πλαίσιο, μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες. Πρώτα, σε αυτές που έγιναν τη χρονική περίοδο 1970-1980 και

αποκλείουν τα ανάδοχα παιδιά ως συμμετόχους στην έρευνα (Rowe 1973, Packman et al., 1986).

Δεύτερον, σε αυτές που εγκλείουν μερικώς τα ανάδοχα παιδιά και καλύπτουν τη δεκαετία 1980-1990. (Rowe et al, 1984; Thorpe, 1980; Millham et al., 1986; Berridge & Cleaver, 1987; Colton, 1988).

Η τρίτη κατηγορία αποτελείται από όλες τις έρευνες που έχουν αποκλειστικά εστιαστεί στα παιδιά ως καταναλωτές υπηρεσιών την τελευταία δεκαετία. Η κατηγορία αυτή, μπορεί να διαχωριστεί περαιτέρω, σε έρευνες που έχουν χρησιμοποιήσει ποσοτικές ή ποιοτικές μεθόδους. (Hicks & Nixon, 1989; The Dolphin Project, 1993; Fletcher, 1993; Shaw, 1998).

i) Αποκλείουσες έρευνες

Κατά τη διάρκεια του 1970, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά υπό κρατική προστασία προέρχονται από οικονομικά και κοινωνικά στερημένες οικογένειες. Η πλειονότητα των παιδιών παρέμεινε υπό προστασία για περιόδους άνω των 2 ετών μέχρι και την ενηλικίωσή τους. Την περίοδο αυτή, μόνο το 33% των τοποθετήσεων ήταν σε ανάδοχες οικογένειες, με αποτέλεσμα 60.000 παιδιά να χρήζουν οικογενειακής φροντίδας. Τα δεδομένα αυτά τόνισαν την ανάγκη για περισσότερες αναδοχές και για τον περιορισμό των τοποθετήσεων σε ιδρύματα.

Τα παραπάνω προέρχονται από τη μελέτη της Rowe (1973) με τίτλο «*Children who Wait*», που στόχευε να εντοπίσει ποια είναι τα παιδιά υπό κρατική προστασία και γιατί παραμένουν εκεί. Η μελέτη αυτή εισήγαγε ωστόσο ένα πρότυπο μεθοδολογίας, που ακολουθήθηκε κατά κόρον σε επακόλουθες έρευνες. Αυτό ήταν η λήψη πληροφοριών για τα παιδιά μέσω τρίτων, όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί και σχετικοί επαγγελματίες.

Ως απόρροια, έχουμε μια ακόλουθη ερευνητική προσπάθεια για την αναδοχή, η οποία εστιάστηκε κυρίως σε θέματα κοινωνικής εργασίας και λήψης αποφάσεων, αποκλείοντας πλήρως τα παιδιά. Οι Packman et al. (1986) αναγνώρισαν την απουσία παιδοκεντρικότητας στις μεθόδους τους. Παρόλα αυτά καθιέρωσαν το γεγονός ότι η εισαγωγή στην κρατική προστασία ενδυναμώνει το σοκ και την ανασφάλεια που αισθάνονται τα παιδιά με τον αποχωρισμό από τους γονείς τους. Η έμφαση της κοινωνικής εργασίας στη *σωτηρία* των παιδιών και όχι στην υποστήριξη των οικογενειών τους βρέθηκε ότι περιόριζε την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών επανένωσης της βιολογικής οικογένειας. Η μελέτη της Rowe (1989) επιβεβαίωσε μια εσπευσμένη διακίνηση παιδιών εντός και εκτός της κρατικής φροντίδας. Τα βρέφη ήταν η πρώτη προτίμηση υποψηφίων για υιοθεσία γονέων, αποκλείοντας έτσι μεγαλύτερα παιδιά και εφήβους από μόνιμες τοποθετήσεις.

Οι μελέτες αυτές έθιξαν κυρίως θέματα προετοιμασίας των μελών της αναδοχής καθώς και τη σημασία της επαφής με τους βιολογικούς γονείς και την οικογένεια. Αντιθέτως, δεν μας προσέφεραν περισσότερες πληροφορίες για το πώς βιώνουν τα ανάδοχα παιδιά αυτές τις καταστάσεις και για το ποιες είναι οι συναισθηματικές επιπτώσεις στην εξέλιξή τους.

ii) Έρευνες μερικώς εγκλείουσες

Ως αντίδραση στον προηγούμενο αποκλεισμό, ένα νέο σώμα ερευνών έλαβε μέρος τη δεκαετία του 1980 που τόνισε τη σημασία παιδοκεντρικότητας στο σχεδιασμό της έρευνας. Οι έρευνες αυτές συμπεριλάμβαναν συνεντεύξεις με παιδιά σε συνδυασμό με ανάλυση εκθέσεων κοινωνικής εργα-

σίας και συνεντεύξεις με αναδόχους και βιολογικούς γονείς, καθώς και κοινωνικούς λειτουργούς.

Συναισθήματα στιγματισμού και δυσχέρειας ως συνέπεια μηδενικής ή ελάχιστης επαφής με τους βιολογικούς γονείς ήταν από τα πρώτα πορίσματα συνεντεύξεων με παιδιά. Από μια μερικώς εγκλειούσα μελέτη της Rowe et al. (1984), βρέθηκε ότι 50% των παιδιών στερούνταν γονεϊκής επαφής. Τα παιδιά που διατηρούσαν επαφές, εξέφρασαν ένα ευρύ πλέγμα στάσεων, που βασιζόταν κυρίως σε σύγκρουση συναισθημάτων για τους βιολογικούς και ανάδοχους γονείς. Από το 74% των ανάδοχων παιδιών, που είχαν ενσωματωθεί στις νέες οικογένειες χωρίς προβλήματα, ελάχιστα είχαν πλήρη αντίληψη του τι σημαίνει αναδοχή, λόγω έλλειψης παροχής πληροφοριών. Έλλειψη πρόσβασης σε πληροφορίες και συναισθήματος ασφάλειας, ιδιαίτερα στις μακροπρόθεσμες αναδοχές, ήταν τα κυριότερα μηνύματα των παιδιών. Τα παιδιά επίσης τόνισαν τη σχέση ανάμεσα στα αισθήματα στίγματος και έλλειψης γονεϊκής επαφής στη μελέτη της Thorpe (1980).

Τα παιδιά που δεν μπορούσαν να ταυτιστούν με τους βιολογικούς τους γονείς αποκτούσαν αισθήματα απόρριψης, που υποβίβαζε τη συναίσθηση προσωπικής αξίας και συνεισέφερε στην αίσθηση του στιγματισμού.

Ο Millham (1986) εξίσου επιβεβαίωσε την έλλειψη γονεϊκής επαφής ως βασικό πρόβλημα για τα ανάδοχα παιδιά, μέσα από τα λεγόμενά τους. Συνεντεύξεις σε συνδυασμό με ποσοτικές μεθόδους υπέδειξαν ότι προσανατολισμοί *σωτηρίας* των παιδιών επιβάλλουν εμπόδια στις γονεϊκές επαφές και ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί δε συλλογίζονται ούτε τις ψυχολογικές και συμβολικές συνέπειες έλλειψης επαφής ούτε τις διαστάσεις διαφοράς ισχύος ανάμεσα σε επαγγελματίες και χρήστες υπηρεσιών. Η συγκεκριμένη έρευνα ανέδειξε τα ανάδοχα παιδιά ως δυναμικούς συμμετόχους στη λήψη υπηρεσιών, που αλληλεπιδρούν μέσα από τη συμπεριφορά τους, τα συναισθήματά τους και την πρόοδο που εμφανίζουν μέσα στην όλη πορεία τους στο χώρο της κρατικής προστασίας. Έτσι, εισήχθη ο όρος «*καριέρες φροντίδας*» (*children's care careers*) που εξηγεί την πορεία των παιδιών σαν μια δυναμική κοινωνική διαδικασία.

Πορίσματα ερευνών που υποστηρίζουν ότι η κατάλληλη διαχείριση (*management*) των τοποθετήσεων επηρεάζουν τη μελλοντική σταθερότητα καθώς και το βαθμό επιτυχίας τους υποστηρίζουν την παραπάνω θέση. Το νομικό καθεστώς, η ηλικία των παιδιών και ο βαθμός γονεϊκής εμπλοκής βρέθηκαν ότι εξίσου επηρεάζουν τα αποτελέσματα των τοποθετήσεων. Τοποθετήσεις παιδιών μαζί με τα αδέρφια τους και διατήρηση της γονεϊκής επαφής αποδείχτηκαν ότι υποστηρίζουν επιτυχημένες αναδοχές. Διάλυση των τοποθετήσεων παρουσιάζεται όταν υπάρχουν συγκρουόμενες προσδοκίες από τα μέλη της αναδοχής, έλλειψη υποστήριξης από κοινωνικούς λειτουργούς, αποκλεισμός βιολογικών γονέων, φτωχός συντονισμός και περιορισμένες πηγές.

Οι συγκριτικές μελέτες αναδοχής και ιδρυματικής προστασίας έδειξαν μεγαλύτερα ποσοστά επιτυχίας για τον πρώτο θεσμό. Αναφορικά με τη διαχείριση καθημερινών δραστηριοτήτων, κοινωνικών επαφών στην κοινότητα, προσαρμογής και παραδοχής του περιβάλλοντος φροντίδας από τα παιδιά, η αναδοχή απέσπασε τα μεγαλύτερα ποσοστά ικανοποίησης από την ιδρυματική περίθαλψη. Στην έρευνα του Colton (1988, 1989) οι απαντήσεις των παιδιών ποικίλλαν ανάλογα με την ποιότητα των υπηρεσιών που δέχονταν. Τα ανάδοχα παιδιά έβλεπαν τις υποθετήσεις τους ως πιο υποστηρικτικές και ικανοποιητικές από τα παιδιά που ήταν τοποθετημένα σε ίδρυμα. Ιδιαίτερα σε θέματα ελευθερίας, απορρήτου, ασφάλειας και προσωπικής συμμετοχής στο περιβάλλον φροντίδας, η αναδοχή είχε τα υψηλότερα ποσοστά. Η μελέτη αυτή απέδειξε ότι ο βαθμός ικανοποίη-

σης των παιδιών αποτελεί πρωταρχικό κριτήριο για την επιτυχή έκβαση των αναδόχων. Τα παραπάνω μηνύματα από τις έρευνες παρέχουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τη θέση και τα συναισθήματα των παιδιών, σε σύγκριση με την προηγούμενη κατηγορία. Το γεγονός αυτό συνετέλεσε σε πιο αυστηρές κριτικές για την παροχή σχετικών υπηρεσιών καθώς και στην ποιοτική βελτίωσή τους.

iii) Παιδοκεντρικές Έρευνες

Αυτός ο τύπος ερευνών προωθεί μια πιο ουσιαστική κατανόηση των εμπειριών των παιδιών, καθώς τόνίζουν αποκλειστικά τα λεγόμενά τους. Χαρακτηρίζονται από την ξεχωριστή χρήση είτε ποιοτικών είτε ποσοτικών μεθόδων για την αποκόμιση δεδομένων, σε αντίθεση με τις πιο μεικτές μεθοδολογίες των προηγούμενων κατηγοριών. Δύο μελέτες του Ινστιτούτου «Who Cares?» είναι μοναδικές στην ποσοτική τους προσέγγιση. Πρώτα, η μελέτη «Not just a Name» (Fletcher, 1993) σκόπευε να συγκεντρώσει τις απόψεις όσο γινόταν περισσότερων παιδιών, από τα 63.000 παιδιά υπό κρατική προστασία, για το πώς αισθάνονται κάτω από το καθεστώς προστασίας. Σύμφωνα με τα απαντημένα ερωτηματολόγια, η πλειοψηφία του πληθυσμού είχε ένα μέρος του λόγου σε αποφάσεις καθημερινής διαβίωσης και στις αποφάσεις τοποθετήσεων. Τα περισσότερα παιδιά είχαν θετικά συναισθήματα προς τους κοινωνικούς λειτουργούς και ανάδοχους γονείς. 74% των παιδιών είχαν πρόσβαση στους φακέλους τους και ήταν ενήμερα για τις διαδικασίες παραπόνων. Ένα από τα πιο βασικά προβλήματα που έθιξαν ήταν η παρενόχληση και ο στιγματισμός στο σχολείο (bullying), που συντελούσε σε απουσίες και χαμηλούς βαθμούς. Για τα ανάδοχα παιδιά, οι παρενοχλήσεις αυτές μαζί με τον αποχωρισμό από τις οικογένειές τους και τους περιορισμούς λόγω των τοποθετήσεων ήταν από τα 3 κυριότερα προβλήματα. Παρόμοια πορίσματα βρίσκουμε και στην ακόλουθη μελέτη «Remember my Messages» (Shaw, 1998), στην οποία 2.000 παιδιά πήραν μέρος. Από αυτά, 650 ζούσαν σε μακροπρόθεσμη αναδοχή και 594 σε μεσοπρόθεσμη. 55% από τα αγόρια και 42% από τα κορίτσια δήλωσαν ότι βίωσαν την εισαγωγή στην κρατική προστασία ως εκφοβιστική και ότι περισσότερες πληροφορίες και προετοιμασία θα διευκόλυναν αυτές τις διαδικασίες. Ανάμεσα στα καλύτερα πράγματα για την κρατική φροντίδα ήταν: *υπάρχει κάποιος που ενδιαφέρεται και κάποιος που να μπορείς να μιλάς μαζί του/της*, ασφάλεια, νέες γνωριμίες και ανεξαρτησία από καταχρηστικούς γονείς. Στα χειρότερα πράγματα ήταν: αποχωρισμός από τους γονείς, αυστηροί κανόνες και περιορισμοί, μοναξιά και απομόνωση.

Παρά τα όποια θετικά αποτελέσματα αυτών των ερευνών, περισσότερο ειδικές συνέπειες για την αναδοχή δεν έγιναν γνωστές. Αν και υπήρχε ο προσανατολισμός της καταναλωτικής έρευνας και παιδοκεντρικότητας, ωστόσο οι έρευνες αυτές ήταν γενικές για όλο τον πληθυσμό υπό κρατική προστασία, χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στην αναδοχή.

Σε αντίθεση, μια από τις λιγοστές προσπάθειες για δουλειά αποκλειστικά με ανάδοχα παιδιά ήταν η μελέτη των Hicks & Nixon (1989).

Η χρήση της τεχνικής *πλέγμα τροποποιημένου ρεπερτορίου* (modified repertory grid) εισήγαγε ένα αξιολογικό εργαλείο για εκτίμηση και παρακολούθηση της αυτοαντίληψης των ανάδοχων παιδιών. Η τεχνική αυτή αποτελείται από ένα σετ εικόνων που διαγράφουν θετικές και αρνητικές καταστάσεις και από δομημένες ερωτήσεις για τα παιδιά. Η δόμηση των ερωτήσεων σκοπεύει να εξάγει τις αντιλήψεις των παιδιών για τον πραγματικό και ιδανικό εαυτό τους και έτσι να προσφέρει

σε μια ανάλυση της αυτοεκτίμησής τους. Από τα κυριότερα πορίσματα αυτής της έρευνας ήταν ότι οι συχνές αλλαγές ανάδοχων οικογενειών και μετακινήσεις σε διαφορετικά πλαίσια προστασίας υπονόμευαν την αίσθηση αυτοεκτίμησης και αξίας που είχαν τα παιδιά για τον εαυτό τους.

Η μελέτη του Dolphin Project (1993) είναι η μοναδική στην Αγγλία που συγκεντρώνεται αποκλειστικά στην προοπτική της καταναλωτικής έρευνας με τη χρήση καθαρά ποιοτικών μεθόδων. Η βάση της έρευνας ήταν η βεβαιότητα ότι *η φωνή του αληθινού ειδικού, του παιδιού υπό κρατική προστασία, πολύ σπάνια εμφανίζεται στις σχετικές μελέτες*. Οι σκοποί της μελέτης ήταν: πρώτον, να μαθευτούν ποιες ήταν οι διαδικασίες πληροφόρησης και ενημέρωσης των παιδιών για την έννομη τήρηση των ατομικών δικαιωμάτων τους. Δεύτερον, να μαθευτούν οι επιθυμίες και οι προτάσεις τους, μετά την ψήφιση του Νόμου 1989 για τα παιδιά. Η κύρια μέθοδος συλλογής δεδομένων ήταν η χρήση focus groups 45 παιδιών σε 3 διαφορετικούς δήμους της Αγγλίας. Η μελέτη ανακάλυψε ότι η πλειονότητα των παιδιών δεν είχαν ενημερωθεί για τα δικαιώματά τους ούτε για τη νομοθεσία. Άνισες ευκαιρίες για τα παιδιά υπό κρατική προστασία και διακρίσεις εις βάρος τους ήταν οι καθημερινές εμπειρίες των παιδιών. Η προσφορά αυτής της μελέτης ήταν η «αποκάλυψη» στους επαΐοντες ενήλικες ότι τα παιδιά έχουν πολλά πράγματα να πουν για τις υπηρεσίες που δέχονται και ότι πρέπει να ζητείται η γνώμη τους για τις αποφάσεις που τους αφορούν.

Αυτό είναι ένα ξεκάθαρο μήνυμα όχι μόνο για τις κοινωνικές υπηρεσίες, αλλά και για την κοινωνική έρευνα που ασχολείται με θέματα των παιδιών.

Το βασικό θέμα που προκύπτει μετά τα παραπάνω είναι ότι καθαρά ποιοτική έρευνα με ανάδοχα παιδιά δεν είναι ανεπτυγμένη, γεγονός που δημιουργεί ένα σημαντικό κενό της γενικότερης έρευνας για την αναδοχή και των συνεπειών που έχει για τη διαμόρφωση κοινωνικής πολιτικής και πρακτικής.

Όλες οι μελέτες, αν και ήταν γενικές για όλο τον πληθυσμό παιδιών υπό κρατική προστασία, έθιξαν θέματα σιγματισμού, αποκωρισμού της οικογένειας, συχνών εναλλαγών τοποθετήσεων και έλλειψη πρόσβασης σε πληροφορίες. Το ερώτημα που προκύπτει είναι: Τι θα προέκυπτε από μια πιο εξειδικευμένη μελέτη για τα ανάδοχα παιδιά;

Βιβλιογραφία

- Agathonos - Georgopoulou, H. 1993: «Greece» in Colton & Hellinckx «*Child Care in the EC*». Arena.
- Berridge, D. 1994: «Foster and Residential Care Reassessed: A Research Perspective» in *Children & Society*, 8 (2), pp. 132-150.
- Berridge, D. 1997: *Foster Care: A Research Review*. DoH: The Stationery Office.
- Brannen, J. & O'Brien, M. 1996: *Children in Families: Research and Policy*. Falmer Press.
- Bullock, R. 1990: «The Implications of Recent Child Care Research Findings for Foster Care» in *Adoption & Fostering*, 14 (3), pp. 43-45.
- Christensen, P. & James, A. (Eds) 2000 *Research with Children: Perspectives and Practices*. Falmer Press.
- Clifford, D. 1999: «Developing a Research Methodology for Social Work Assessment in Adoption

- and Fostering» in BAAF *Assessment, Preparation and Support: Implications from Research*. BAAF pp. 47-57.
- Colton, M. & Williams, M. 1997: *The World of Foster Care: An International Sourcebook on Foster Family Care Systems*. Arena.
- Colton, M. 1989: «Foster and Residential Children's Perceptions of their Social Environments' in *British Journal of Social Work*, 19, pp. 217-233.
- Colton, M.J. & Hellinckx, W. (Eds) 1993: «*Child Care in the EC: A Country - Specific Guide to Foster and Residential Care*». Arena.
- Colton, M.J. 1998: *Dimensions of Substitute Child Care: A Comparative Study of Foster and Residential Care Practice*. Avebury.
- Corbillon, M. 1993: «France» in Hellinckx, W. & Colton, M. *Child Care in the EC: A Country - specific Guide to Foster and Residential Care*. Arena.
- Fanshel, D., Shinn, E.B., 1978 *Children in Foster Care: A Longitudinal Investigation* Columbia UP.
- Fletcher, B. 1993: *Not Just A Name: The Views of Young People in Foster and Residential Care*. National Consumer Council & «Who Cares?» Trust.
- Gilligan, R. 2000 «The Importance of Listening to the Child in Foster Care» in Kelly, G. & Gilligan, R. *Issues in Foster Care: Policy, Practice and Research*. Jessica Kingsley Publishers.
- Irish Foster Care Association, 1995: «*A Journey through Fostering*», IFCA.
- Kakkouros, E.S. 1996: «Children in Foster Care: The Problematic of the Institution of Foster Care in Greece» in *Koinoniki Ergasia*, 44, p. 249-264 (in Greek).
- Kelly, G. & Gilligan, R. (Eds) 2000 *Issues in Foster Care: Policy, Practice and Research*, Jessica Kingsley Publishers.
- Packman, J. & Hall, C. 1998: *From Care to Accommodation: Support, Protection and Control in Child Care Services*. The Stationery Office.
- Packman, J., Rendall, J. Jacques, N. 1986: *Who Needs Care? Social Work Decisions about Children*. Blackwell.
- Papaioannou, K. 1993: «Foster Care and the Community' in *Koinoniki Ergasia*, 30, p. 107-114.
- Regatos, G. 1989: *The Ill and Abused Child in Literature 1922-1988*. Dodoni (in Greek).
- Rowe, J. & Lambert, L. 1973: *Children Who Wait*. Accociation of British Adoption Agencies.
- Rowe, J., Cain, H., Hundleby, M., Keane, A. 1984: *Long - Term Foster Care*. Batsford & BAAF.
- Rowe, J., Hundleby, M., Garnett, L. 1989: *Child Care Now: A Survey of Placement Patterns*. BAAF.
- Shaw, C. 1998: *Remember my messages: The Experiences and Views of 2000 Children in Public Care in the UK*. The «Who Cares?» Trust.
- Teperoglou, A. & Tzortzopoulou, M. 1996: «Family Theory and Research in Greece: 1980-1990» in *Marriage and Family Review*, 23 (1-2), 487-516.
- The Dolphin Project 1993: *Answering Back: Report by Young People Being Looked After on the Children Act 1989*. University of Southampton.
- Thoburn, J. 1990: *Success and Failure in Permanent Family Placement*. Avebury.

- Tsisiotiis, J. & Kousidou, T. 1989: «*Social Work in Adoption and Fostering*», MITERA.
- Tsisiotiis, J. 1980: *New Developments in Foster Care and Adoption*. Routledge & Kegan Paul.
- Tsisiotiis, J. 1983: «Identity and Security in Adoption and Long-Term Fostering» in *Adoption & Fostering*, 7 (1), pp. 22-31.
- Tsisiotiis, J. 1989: «Foster Care Outcomes: A Review of Key Research Findings» in *Adoption & Fostering*, 13 (3), pp. 5-17.
- Ward, H. 1995: *Looking After Children: Research Into Practice: The Second Report to the DoH on Assessing Outcomes in Child Care*. HMSO.